autorului ei; lucidității teoreticianului şi hermeneutului literaturii i se asociază, cum s-a mai spus, o sensibilitate adesea ulcerată, intransigentă, în relațiile cu ceilalți. De aici şi reacțiile recente ale celor vizați în carte, unele cu totul deplasate (cea a lui Mircea Dinescu, de pildă). Reticențele față de construcțiile teoretice ample sunt aspru sancționate, fiind considerate „un indiciu evident de cultură minoră, fragmentară, publicistică, actualistă şi mecanic-sincronică". De altfel, constată cu amărăciune memorialistul, poporul român nu posedă gestul „reflex" de „supraviețuire istorico-memorialistică". Comunismul a însemnat, pentru Marino, „corupție generalizată", în timp ce „rezistența prin cultură" nu a fost decât o formă de alibi „al pasivității ideologice". Memorialistul respinge şi „eroizarea, exhibiționismul rezistenței", considerând că existența unui spirit liber într-un regim totalitar este dictată de o funciară ambiguitate. Autobiografie de tip ideologic, *Viața unui om singur* este şi un text cu valoare testamentară, scris în regimul autenticității şi al lucidității, în care avatarurile edificării de sine stau față în față cu imaginile terifiante ale unui timp convulsiv. Din paginile cărții reiese, cu limpezime, conturul unui *mare singuratic* al culturii româneşti.

Iulian BOLDEA

Dorin N. Uritescu, *Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantice şi stilistice*, Editura S.A.I.S., Bucureşti, 2009

Prin cartea *Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantice şi stilistice*, apărută la Ed. S.A.I.S., Bucureşti, 2009, Dorin N. Uritescu prezintă o monografie a antonomazei dintr-o „perspectivă discursiv-textuală", reclamată de „noua paradigmă europeană, ce tinde să promoveze o îndepărtare de zona dezbaterilor teoretice fundamentale ale jumătății a doua a veacului încheiat (structuralism, generativism, cognitivism) prin abordarea faptelor (…) ce definesc integrarea culturală a fenomenelor lingvistice în spațiul diverselor limbi istorice"(Borcilă).

Perspectiva textualistă amprentează de altfel toate scrierile autorului, în a cărui personalitate coabitează filosofia şi lingvistica, dinspre care se statuează ca însemne ale scrisului atât apetitul pentru evocare, fabulație, fascinația comunicării, cât şi ordinea, disciplinarea ideilor. Astfel verva autorului aproape e strunită de un spirit pragmatic, care preferă exemplul, de fiece dată triumfător în confruntarea cu exclusivismul şi rigiditatea teoriilor lingvistice, fiindcă autorul preferă aşezarea cuvântului în comunicare, în limbajul omului. Conservată în tipare structurante, teoretizată, limba stă să piară, aşa că teoreticianul cedează în favoarea exercițiului de admirație a comunicării literare, prin mostre de discurs critic şi jurnalistic.

Acest studiu integral asupra unui fenomen lingvistic (activ în stilurile artistic şi jurnalistic; preferat, şi în stilul colocvial),

BDD-R46 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:57:07 UTC)

demers ştiinţific complet, prezintă un echilibru între receptarea diacronică şi cea sincronică, la nivelul fiecărui aspect corelat cu procesul antonomazic, fenomen lingvistic incisiv ancorat în istoria limbajului uman. Cu subtilitate, autorul nu doar că prezintă realitatea acestui fenomen lingvistic sau că argumentează influenţa benefică prin activitatea discursivă a antonomazei, ci-i prognozează longevitatea, evidenţiind-o ca „fenomen lingvistic-cultural"(Borcilă) manifestat în dinamica limbii.

Componentele studiului sunt, în general, titluri discursive care surprind neliniştea unui spirit enciclopedic şi predispoziţie argumentativă („Antonomaza – Scurtă istorie a teoriilor care o cuprind"; „Abordarea antonomazei din perspectiva proceselor care îi sunt proprii", „Discursul şi tipurile de nume proprii utilizate ca antonomaze în cuprinsul lui", „Formaţii antonomazice cuprinzând anacronisme" ş.a.), titluri tematice, formulări clare, logice, care mizează pe raţionamente („Încadrări sintactice", „Clasificarea antonomazei", „Relaţia antonomază-context", „Valoarea documentară a antonomazei", „Antonomaza – realitate lingvistică interpretativă" ş.a.), titluri metaforice sau comparative („Antonomaza: cuvânt-martor", „Antonomaza ca nume de insultă"), titluri interferente, semnificative în gestionarea informaţiilor privind domeniile înrudite sau receptate ca izotopii antonomazice („Antonomaza - reprezentare şi referenţiere. Variaţia numărului", „Derivatele antonomazice şi argoul", „Antonomaza - prezentare grafică şi fotografică" ş.a.). Drept model pentru studiul său, autorul menţionează cartea lui Sarah Leroy, 2001 – *Entre identification et catégorisation. L'antonomase du nom propre en français.*

„Antonomaza – Scurtă istorie a teoriilor care o cuprind", cel dintâi capitol, este un periplu teoretic de la retorica antică la teoriile moderne, labirint în care etimonul *antonomazei* (gr. 'αντονομαξειν' *a chema cu nume diferit*), apelativ al unei Ariadne după care cititorul se ghidează în Labirintul exegezelor, urmat spre reinstaurarea unei *Biblioteci din Alexandria* sau a lumilor din *Biblioteca Babel* a lui Borges. (Reţinem şi preferinţa pentru *eponim* ca variantă antonomazică**:** gr. eponumas: 'epi' *deasupra* şi 'onoma' *nume*, care împrumută numele său unui lucru). Autorul avertizează asupra unui prin cadru de definire a antonomazei: „desemnare a unui individ, nu prin numele său propriu, ci printr-un apelativ care exprimă chintesenţa individualităţii sale şi, reciproc, utilizarea unui substantiv propriu pentru a exprima un tip, un prototip şi astfel a desemna alţi indivizi, şi folosit sub denumirea de *paradigmă, exemplum* sau *imago*"(p. 32) – extensie a termenului antonomazic ce poate fi folosită (prioritar) în interpretările pragmastilistice (în special, ale discursului literar).

Prin urmare, se conturează definirea antonomazei cu predilecţie ca proces lingvistic dinamic în comunicare şi totodată ca fenomen ce surprinde devianţa semantică activă în baza operaţiilor de substituire şi permutare, specifice metabolelor. De aici, interpretarea antonomazei ca trop, asociată fie cu catahreza (pp.61-70) şi sinecdoca (p.39-40), interpretată ca variantă a sinecdocei, cu menţiunea că asemănarea lansată la nivelul relaţiei individ-specie se face în baza *referentului iniţial* (remarca autorului), fie interpretată ca varietate a

BDD-R46 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:57:07 UTC)

metonimiei sau a metaforei (p.79), interpretare care nu-l convinge pe deplin pe autor. În accepţiunea noastră, antonomaza e metalogism – figură de gândire, asemenea tropilor: sinecdoca, catahreza, metonimia(cf Grupul μ), iar metafora este figură de limbaj – metasemem.

Sintetizând informaţii de referinţă din domeniile lingvistice – retorică, stilistică, gramatică, prin parcurgerea unei bibliografii importante nu doar ca număr de studii, ci şi ca autoritate critic, cercetătorul adaugă noi sensuri funcţionării antonomazei ca fenomen lingvistico-stilistic distinct prin asocierea cu fenomenul socio-cultural: antonomaza se referă la numirea unui individ prin competenţele prin care acesta „excelează într-un oarecare domeniu de activitate socială" (p.33), devenind „prototipul acelei calităţi"(cf Sancier, Fromilhague, apud Uritescu, p.34). În acest sens, autorul subliniază distincţia *antonomaza paradenominativă/ antonomaza de excelenţă* (cf Quintilian, Dumarsais, Fontanier, apud Uritescu, p.34). Incursiunea în studiile teoretice nu omite aportul retoricii şi al gramaticii româneşti în definirea şi descrierea antonomazei, în procesul de funcţionare – semantica, morfosintaxa, punctuaţia şi ortografia formaţiilor antonomazice(pp.42-60), sinoptică la care îşi aduce contribuţia şi Dorin N. Uritescu.

Remarcăm astfel abilităţi ale cercetătorului avizat în mecanismele lingvistice referitoare la producerea formaţiilor antonomazice (perspectiva gramaticală: derivarea, compunerea, conversiunea la nivelul clasei lexico-gramaticale a substantivului (fie *eponime*, prin conversiunea substantivului propriu în comun, dar şi invers, prin conversiunea substantivului comun în propriu, în general obţinut printr-un proces derivativ: adjectiv – substantiv comun, indice al unei calităţi în care „excelează" un ins; interesante sunt capitolele care argumentează invazia antonomazei probată prin derivarea cu sufixe categoriale), perifraza (cf Fontanier, apud Uritescu, p. 35-36), ci, deopotrivă, pasionat de filosofia limbajului, de psiholingvistică şi sociolingvistică.

Următoarele capitole ale studiului recenzat (pp. 83-343) constituie contribuţia lingvistului Dorin N. Uritescu la definirea, descrierea şi analiza morfosintactică şi stilistică a antonomazei, aspecte teoretice de fiecare exemplificate şi argumentate prin mostre de discursuri critice (în special, din Călinescu) şi jurnalistice (selecţie de discursuri din cotidiene româneşti, perioada 1997-2007), insistând, mai cu seamă, pe exemplificarea antonomazei discursive încifrată pe o evocare (*un Potemkin; un Adonis; vogoriz*) prin crearea sensului derivat (conservarea sensului primar) sau prin substituirea sensului primar cu un decalc lingvistic (*Sfânta Cruzime*), evenimente ce susţin o stilistică inedită a trecerii antonomazei dinspre clasa figurilor de gândire (metalogisme), fenomen manifestat ca substituire semantică, spre clasa figurilor de limbaj (metasememe), cu rol metaforic, în special, în comunicarea media.

Ca o concluzie, autorul menţionează că stilistica antonomazei solicită validarea culturală a ambilor locutori la actul comunicării.

Fascinaţia numelui este un studiu complex, bine articulat, scris cu acurateţe, care favorizează exemplificarea discursivă ca probă de persuadare a dinamicii formaţiilor

BDD-R46 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:57:07 UTC)

antonomazice (cuvânt, sintagmă, perifrază, intertext, decalc lingvistic).

În final, studiul comparativ numit: „O paralelă necesară. Referenţi iniţiali cu folosire internaţională şi referenţi iniţiali cu folosire naţională. Împrumuturi şi creaţii româneşti" (pp. 335-343) reţine cititorul în aceeaşi tensiune a lecturii: curiozitatea, bucuria şi uimirea „omului şi a limbajului său" (Coşeriu)

Apreciem atât punctele de vedere ale autorului, cât şi documentul faptic justificativ – mostre discursive ale stilului artistic – comunicare media şi literară, contexte complinite, de fiece dată, prin etimologia termenilor supuşi procesului antonomazic, un excurs în filosofia limbajului.

Un alt aspect al meritului acestui autor constă în acurateţea stilului, mostră de exprimare îngrijită şi corectă, frază modelată adecvat mesajului ce se vrea citit. Surprinde prospeţimea expresiei, în spatele căreia se află un autor jovial, predispus dialogului cu celălalt.

Prin *Fascinaţia numelui. Studiu al creaţiei lexico-semantice şi stilistice*, Dorin N. Uritescu se adresează cititorului care, pe lângă folosirea unei exprimări corecte, fluente, optează şi pentru „**poezia**" limbajului. Mai mult: „fascinaţia antonomazei" ne invită la un dialog cultural peste timp ca probă a schimbării destinului de „mici **socratici**", mentalitate conform căreia: „Uneori n-ai de ales: te-ai născut într-o depresiune a timpului, vei practica deci filosofia într-o depresiune a spiritului." (Pleşu)

Luminiţa CHIOREAN

Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2009

Summa călinesciană

Nu-ncape vorbă că Flaubert va fi fost mai degrabă cinic decît serios atunci cînd a dat celebra-i definiţie a cărţii: „întotdeauna prea groasă". Dar în cazul lui Andrei Terian lucrurile sînt literal adevărate – ba chiar exagerat adevărate (notele singure ar fi făcut de o carte rezonabilă). Şi nu din pricină că Terian n-a avut destul timp pentru a fi concis, ci din pricină de pariu absolut şi de materie mai degrabă extenuantă decît doar excesivă. Fireşte că ambiţia unui asemenea pariu i se cuvine atribuită exclusiv (putea să nu-l facă, vor zice unii), dar, pe de altă parte, nici nu era încotro; asta dacă are – şi are numaidecît - dreptate cînd proclamă ca „inevitabilă pentru orice critic român" „confruntarea cu G. Călinescu" (p. 625). Şi, desigur, dacă tot e inevitabilă, e mai bine s-o faci cît mai curînd, de nu chiar în primul rînd. Nu încap ezitări dacă tot e caz de fatalitate să iei taurul de coarne. Aşa că mai bine începi chiar cu asta, tranşînd disputa din prima.

Exorcizarea angoasei de grosime

Altminteri, fireşte, românii sînt, în mod spontan, direct de la natură - şi-n masă şi-n particular - de două feluri: călinescieni şi anticălinescieni. Prin urmare, fie că-i elaborată, fie că nu, „confruntarea cu Călinescu" e prescrisă în firea lor culturală, ori că sfîrşeşte în dramă sau isterie de respingere, ori că sfîrşeşte în apoteoză sau imnuri de primire; cu ştiinţă ori cu neştiinţă ea tot se face oarecum, întrucît Călinescu a

BDD-R46 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:57:07 UTC)